

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՅԸ ԵՎ ՍՈՒՐԲ ԳՐԷԻ
ԹԱՐԳՍԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մեսրոպ Մաշտոցը հայ սրբերի շարքը դասավոր ամենակարկառուն անձն է։ Նրա հիշատակը տոնվում է երկու անգամ մեկը Սահակ Պարթևի հետ միասին, մյուսը՝ Թարգմանչաց վարդապետների հետ հոկտեմբեր ամսվա երկրորդ շաբաթ օրը։

Հայագիտության մեջ անհաշվելի են այն աշխատությունները, որոնք մվիրված են Մեսրոպ Մաշտոցին և հայ գրերի գյուտին։ Հայոց գրերի միջոցով մեծ երախտավորը հայ ժողովրդին հարատևություն պարգևեց։ «Մեր հազարամեայ անցեալի այն երկար ծանապարհին, որի վրա փռված են մեր անհուն տառապանքները, ոչ բանակներ ունեինք մեր պահպանութեան համար, ոչ ոյժ, ոչ հնարաւորութիւն, ոչ էլ դրսի օգնութիւն, այլ մի հատիկ բան միայն-Մեսրոպեան գիրը»¹։ «Նոյն իսկ եթէ Տիգրանները աւելի սովորական երևոյթներ լինէին մեր պատմութեամ մէջ, դարձեալ նրանց յաղթութիւնները չէին կարող համեմատվել այս համեստ վարդապետի գործի հետ...Տիգրանների յաղթութիւններից մեզ ոչինչ ժառանգութիւն չմնաց, մինչդեռ ամբողջ 15 դար է, ինչ հայը ունի հաստատ ու անկողոդպտելի մնացած մի ժառանգութիւն, և դա Մեսրոպի այդ անմման յաղթութիւնից է մնացել»²։

5-րդ դարի հայ մատենագրության առաջին ստեղծագործությունը Կորյունի «Վարք Մաշտոցի»-ն է՝ Մեսրոպ Մաշտոցի կյանքն ու գործը ներկայացնող հուզառատ մի երկ, որը գրված է իր ուսուցչին պաշտող աշակերտի անկեղծ ներշնչանքով։ Այդ ներշնչանքը, ցավոք, հաճախ այնքան մեծ է, որ խանգարում է Կորյունին դուրս գալու իր ուսուցչով հիացած աշակերտի դերից և որպես պատմաբան ու ականատես ներկայացնել Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագրությունը. առավել չափով հուզումնալից զեղումներ ու դատողություններ են, քան փաստեր։ Իր ժամանակի մեջ, ինչ խոսք, Կորյունն արդարացվում է/հիշենք, որ հետո եկող պատմիչները նրան մեծարել են «սքանչելի» տիտղոսով/, մինչդեռ ժամանակի հեռավորությունից քննադատվում փաստերի ներկայացմամբ խիստ սակավախոս լինելու պատճառով։

Կորյունի երկը մեզ է հասել երկու խմբագրմամբ, որոնք իրարից զգալիորեն տարբերվում են։ Հր. Աճառյանի կարծիքով տեղեկությունների հակասություններն այնքան մեծ են, որ եթե դրանցից մեկը Կորյունն է, ապա

¹ Լեւ. Ս. Մեսրոպ, Թիֆլիս, 1904, էջ 331։

² Տե՛ս Լեւ. Աճառյան, էջ 180-181։

մյուսն անպատճառ հետին դարերի ձևափոխություն է : Բանասիրության մեջ դրանք հայտնի են «*ընդարձակ*» և «*համառոտ կամ փոքր*» անուններով³ : Մեր հետագա շարադրանքում կանդրադառնանք երկուսին էլ :

Մեսրոպ Մաշտոցի կյանքն ու գործունեությունը ներկայացված են մահ 5-րդ դարի պատմիչներ Մովսես Խորենացու և Ղազար Փարպեցու կողմից :

Պատմական դժվար ժամանակներում ստանձնեց Մեսրոպ Մաշտոցը հայ գրերը ստեղծելու դժվարին գործը և այն իրագործեց : Հայ պատմագիր Կորյունը Մաշտոցին համեմատում է աստվածաշնչյան Մովսեսին առավել համարելով առաջինի երջանկությունը. «*Մեծն Մովսեսն էլ այնպես ուրախ չէր Սինա լեռնից իջնելու ժամանակ չենք ասում, թե ավելի ուրախ էր, այլ նույնիսկ շատ պակաս ուրախ էր : Որովհետև աստվածատես մարդն աստվածադիր հրամանն աստծուց առած և իր բազուկների վրա բռնած իջնում էր լեռնից, բայց նա տխուր էր չարագործ ժողովրդի պատճառով, որ... ծուլածո կուռքին էին երկրպագում... Իսկ այս երանելին, որի մասին են հորինվում իմ այս ճառերը, չեղավ այնպես, ինչպես այնտեղ կատարվեց. այլ նա ինքն իր հոգևոր մխիթարությամբ լցված գիտեր ընդունողների հոժարությունը, և ընդունողների ուրախության հուսով լցված լինելուց ծանապարհների կայաններն ավետաբեր էին նրա համար*»⁴ :

Մենք այստեղ նպատակ չունենք անդրադառնալ գրերի ստեղծման պատմությանը, և քննության առանցքը դարձնելու ենք Մաշտոցի ունեցած դերին Սուրբ Գրքի թարգմանության գործում : Չմոռանանք, որ Աստվածաշնչի թարգմանության մասին խոսելիս սովորաբար ավելի կարևորվում է Սահակ Պարթևի անձը⁵ :

Հայագիտության մեջ սովորաբար նշվում է , որ գրերի գյուտից հետո Մաշտոցի և Սահակի առաջին գործը լինում է Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությունը : Իսկ ի՞նչ էր արված մինչ այդ , թարգմանությունը գոնե որոշ հիմքեր ունե՞ր, թե՞ նոր պիտի սկսվեր :

Սուրբ Գրքի հայերեն թարգմանությունը, ըստ մեր իսկ պատմիչների, արդեն սկսվել էր դեռ մինչև գրերի գյուտը : Չմոռանանք, 301 թ-ին Հայաստանն ընդունում է քրիստոնեությունն իբրև պետական կրոն, և Գրիգոր Լուսավորիչը, բնականաբար, դառնում է Սուրբ Գրքի առաջին թարգմանիչ : Իսկ Աշտիշատի ժողովից հետո/353-356/ Հայաստանում դպրոցներ բացվեցին հունարեն և ասորերեն լեզուներ ուսուցանելու, և դրա հիմնական նպատակը Սուրբ Գիրքը ժողովրդի մեջ հայերեն թարգմանաբար քարոզելն էր :

³ Տես Հր. Աճառյան, Հայոց գրերը, Ե., 1984, էջ 8 :

⁴ Կորյուն, Վարք Մաշտոցի, Ե., 1962, էջ 103-104 :

⁵ Տես Հր. Աճառյան, նշվ. երկը, էջ 231-232, 310-312, Է. Բ. Աղայան, Նախամաշտոցյան հայ գրի ու գրականության, մեսրոպյան այբուբենի և հարակից հարցերի մասին, Ե., 1977, էջ 237 և այլն :

Կորյունն իր պատմության մեջ հավաստում է, որ Մաշտոցը 394 թ-ին թողնում է աշխարհական կյանքը և դառնում հոգևորական: Անշուշտ, ենթադրելի է, որ Մաշտոցը մեկ օրում չէր կայացրել իր այդ որոշումը. անպայմանորեն դա երկար մտածումների, կրոնական գրքերի թողած հիմնավոր ազդեցության հետևանք պետք է լիներ: Այսինքն, պետք է կարծել, որ Մեսրոպ Մաշտոցն իր գիտակցական կյանքի դեռևս նախաշեմին արդեն կարդում էր Սուրբ Գիրքը, քաջատեղյակ էր նրա խորհուրդներին ու պատվիրաններին: «Եվ այնտեղ հենց/արքունի դիվանում/ջանալով ուշադրությամբ հետևում էր աստվածային գրքերի ընթերցանությանը, որով և շուտով լուսավորվեց ու թափանցեց, խորամուխ եղավ աստվածային հրամանների հանգամանքների մեջ, և ամեն պատրաստությամբ զարդարելով իրեն՝ իշխանների ծառայությունն էր կատարում»⁶: Հոգևորական դառնալով՝ նա, ըստ Կորյունի, շատ արագ իր շուրջն է հավաքում բազում հավատացյալների, որոնց հետ ծավալում է քարոզչական մեծ գործունեություն: Հիշենք, թե ինչ ոգևորությամբ է նկարագրում նրա քարոզչական գործունեությունը Կորյունը Գողթն գավառում. «Իսկ երանելին իսկույն իր ավետարանական արվեստը բանեցնելով՝ իշխանի հավատարիմ օգնությամբ սկսեց քարոզել գավառում. ամենքին իրենց հայրենական ավանդություններից ու սատանայական դիվապաշտ ծառայությունից գերեց, շուտ տվավ Քրիստոսի հնազանդությանը»⁷: Ինչ խոսք, ընդգծված բառերն ակնարկում են միմիայն այն, որ Մաշտոցը ոչ միայն քաջատեղյակ էր Սուրբ Գրքին, այլև ապրում էր ամբողջովին Աստծու էության լույսի ներքո: Իսկ լեզվական տեսանկյունից՝ դա նշանակում է, որ Մաշտոցն Աստվածաշունչն արդեն բանավոր հայերենի էր վերածել: Սակայն չշտապենք եզրակացություններ անել, այլ հետևենք մեր պատմիչների խոսքին:

Խորենացին գրում է, որ Մեսրոպը եկեղեցում/կարևորեմք դեռ մինչև գրերի ստեղծումը/ նախ կարդում էր գրքերը ասորերեն լեզվով, ապա թարգմանում էր հայերեն, ուստի նրան ամեն տեղ հասկանում էին և գնահատում, մինչդեռ նրա բացակայությամբ կարդացվածը չէր թարգմանվում, և ոչ ոք ոչինչ չէր հասկանում: «Երբ երանելի Մեսրոպն ուսուցանում էր, ոչ փոքր նեղություն էր կրում, որովհետև ինքն էր թե կարդացողը և թե թարգմանողը, և եթե մի ուրիշն էր կարդում, երբ ինքն այնտեղ չէր լինում, ժողովրդին անհասկանալի էր մնում՝ թարգմանիչ չլինելու պատճառով: Ուստի նա միտք դրեց մի հնարք գտնել, Հայոց լեզվի համար տառեր ստեղծել, և աշխատանքի անձնատուր լինելով՝ զանազան փորձերով չարչարվում էր»⁸: Հավանաբար Խորենացու այս վերջին միտքն է հիմք տվել այն կարծիքին, թե հայերն այն բացառիկ

⁶ Կորյուն, Աշվ. երկը, էջ 96:

⁷ Տե՛ս Կորյուն, Աշվ. երկը, էջ 97-98:

⁸ Ա. Խորենացի, Հայոց պատմություն, գիրք Գ, ԽԷ, էջ 285:

ժողովուրդն են, որ ստեղծեցին այբուբեն Աստվածաշունչը հայերեն ունենալու համար: «Իր տեսակի մեջ եզակի փաստ է ստեղծել ավարտուն այբուբեն՝ բացառապես ամբողջ մի ժողովրդի քրիստոնեական Աստվածաշունչ պարզելու նպատակով»⁹: Իսկ որ հայերեն տառերը ստեղծվեցին աստվածային ներշնչանքով՝ իբրև երկնային հրաշք, հավաստում են մեզ մեր բոլոր պատմագիրները՝ սկսած Կորյունից: Հարկ ենք համարում մեջբերել Խորենացուն. «Եվ տեսնում է ոչ երազ քնի մեջ, ոչ տեսիլք արթնության մեջ, այլ սրտի գործառանում նրա հոգու աչքերին երևում է աջ ձեռքի թաթ քարի վրա գրելիս, այնպես որ քարը գծերի հետքը պահում էր, ինչպես ծյունի վրա: Եվ ոչ միայն երևաց, այլև բոլոր /գրերի/ հանգամանքները նրա մտքում հավաքվեցին, ինչպես մի ամանում: Եվ աղոթքից վեր կենալով ստեղծեց մեր նշանագիրները»¹⁰:

Գողթան գավառում հեթանոսներին դարձի բերելիս էլ Մաշտոցը հանդգնում է, որ պարտադրանքով չի կարելի ժողովրդին քրիստոնյա դարձնել մարդիկ Աստծու խոսքը պետք է նախ հասկանան, հետո ընդունեն: Իսկ դրա համար մարդկանց պետք է սովորեցնել: Սովորեցնելու համար սեփական գիր է հարկավոր: Լեոն գրում է. «Այնտեղ, ուր դարերի ընթացքում ժողովուրդը բերանացի գրականություն էր պահպանում բամբիռների ծայնակցությամբ, նույն այդ հողի վրա, նույն այդ ծայների մեջ պարզվեց, անհրաժեշտություն դարձավ տառեր գտնելու, գրով գրականություն ստեղծելու միտքը»¹¹:

Այնքան սպասված հայոց գիրն ստեղծվեց: Կորյունի իսկ վկայությամբ Սահակը և Մեսրոպը անմիջապես թարգմանում են Ս. Գիրքը. «Այն ժամանակ անպայման սքանչելի դարձավ մեր երանելի ու ցանկալի Հայաստան աշխարհը, ուր երկու հավասարակիցների ձեռքով հանկարծ, մի անգամից եկան հասան, հայաբարբառ, հայերենախոս դարձան օրենուսույց Մովսեսը՝ մարգարեական դասի հետ, և առաջադեմ Պողոսը՝ բոլոր առաքելական զնդով, Քրիստոսի աշխարհակեցույց Ավետարանի հետ միասին»¹²: Բայց մինչև այս խոսքերը գրելը նույն ինքը՝ Կորյունը գրում է, որ Մաշտոցը նշանագրերը ստեղծելուց և Հռոփանոսի մոտ զեղագրելուց անիջապես հետո հենց Սամոսատում «...ծեռնարկեց թարգմանություն անելու երկու մարդու, իր աշակերտների հետ, որոնց առաջինի անունը Հովհան էր, եկեղյաց գավառից, և երկրորդինը՝ Հովսեփ, Պաղանական տնից: Եվ սկսեց թարգմանել /Սուրբ / գիրքը՝ նախ Սողոմոնի Առակներից...»¹³: Որ Մաշտոցի երկու աշակերտներն էլ հմուտ ավագ դասի թարգմանիչներ են եղել, հավաստում և ընդունում են բոլորը: Ուրեմն ինչու՞ հնարավոր չէր, որ երեք նշանավոր թարգմանիչներ Սամոսատում եղած

⁹ Տե՛ս Ա. Կայայան, Նոր Կտակարանի ընդհանուր ներածություն, 1996թ., էջ 68:

¹⁰ Մ. Խորենացի, ճշվ երկը, գիրք Գ, ԾԳ, էջ 302:

¹¹ Լեո, ճշվ երկը, էջ 158-159:

¹² Կորյուն, ճշվ երկը, էջ 106:

¹³ Կորյուն, ճշվ երկը, էջ 102:

ժամանակ կարող էին թարգմանել ոչ միայն Սողոմոնի առակները, այլև ողջ Հին Կտակարանը /հիշենք Մաշտոցը դեռ մինչև գրերի գյուտը բանավոր թարգմանում էր Սուրբ Գիրքը/: Սակայն չշտապենք հետևություններ անել և մեջբերենք հորեմացուն. «Եվ իսկույն ձեռնարկեցին թարգմանության, խորհրդաբար սկսելով /Սողոմոնի/ Առակներից, ամբողջ քսաներկու հայտնի գրքերը և նոր կտակարանը փոխադրում է հայերեն լեզվի, նոյնպես և նրա աշակերտները, Յոհան Եկեղեցացին և Յովսեփ Պաղնացին...»¹⁴:

Այս նույն միտքը կարդում ենք Փոքր Կորյունի համառոտ խմբագրության մեջ, միայն Նորի փոխարեն սա նշում է Հինը. «Եւ իսկոյն ի թարգմանութիւնս ձեռնարկեալ խորհրդաբար սկսանելով յԱռակաց իմաստնոյն Սողոմոնի, բովանդակեալ զքսան և երկուս յայտնիսն, զՀին Կտակարանսն յեղով ի հայ բան»¹⁵: Այս կարծիքները մերժում են Ատ. Մալխասյանցը և Հր. Աճառյանը: Առաջինը նշում է, որ հնարավոր չէր հենց Ստորիքում թարգմանել երկու գիրքն էլ թե Հինը, թե Նորը, այս տողերը համարում է լուսանցագրություն, որ հետո մտել է բնագրի մեջ: Հերքելով հորեմացու այս խոսքերի հավաստիությունը նույն Մալխասյանցը հենվում է հորեմացու մյուս խոսքերի վրա /Գ, ԺԳ/, ուր նշվում է, թե Ս. Գիրքը թարգմանեց Սահակը ասորերենից, հունարենը չլինելու պատճառով և այնուհետև/Գ, կա/ Սահակը և Մեսրոպը հունարենից թարգմանեցին մի անգամ շտապովի թարգմանածը: Մինչդեռ նույն Մալխասյանցը Փափստոս Բուզանդի պատմության առաջաբանում հորեմացու մասին գրում է հետևյալը. «*հորեմացին իսկական մտածող հեղինակ է. Նրա ամեն մի խոսքը չափված է, կշռված, ոչ ավելորդ խոսք, ոչ չափազանցություն: Նա հիշում է, ինչ-որ ասել է մի անձի կամ դիպվածի մասին և ոչ մի անգամ չի ընկնում հակասության մեջ*»¹⁶: Ուրեմն որքանով է հիմնավորվում Մալխասյանցի այս հակասական մոտեցումները:

Իսկ Հր. Աճառյանն էլ գտնում է, որ եթե հավաստի համարենք հորեմացու և Փոքր Կորյունի խոսքերը, ապա ուրեմն պիտի ընդունենք, թե Ս. Գիրքը հայերեն է թարգմանվել երեք անգամ. առաջինը՝ Մեսրոպի ձեռքով Սամոսատում, երկրորդը՝ Սահակի ձեռքով Մեսրոպի Աղվանք քարոզության զնացած ժամանակ և երրորդ՝ թարգմանիչների վերադարձին՝ Եգնիկի ընկերակցությամբ¹⁷:

Սուրբ Գրքի թարգմանությանն է անդրադարձել նաև Ղազար Փարպեցին. ըստ որի՝ թարգմանությունը կատարվել է հունարեն բնագրից և եղել է ընդամենը մեկ թարգմանություն, և որ դրա հեղինակը միմիայն Սահակ Պարթևն

¹⁴ Մ. հորեմացի, նշվ. երկը, գիրք Գ, ԾԳ, էջ 202:

¹⁵ Տես Հր. Աճառյան, նշվ. երկը, էջ 311:

¹⁶ Սա Մալխասյանց, Փափստոս Բուզանդ, Պատմություն Հայոց, Ե., 1968, էջ 54:

¹⁷ Տես Հր. Աճառյան, նշ. երկը, էջ 311:

է: Իր պատմության ժ գլխում Փարպեցին գրում է. «Սակայն տարակուսանքի մեջ էին սուրբ գիրքը չունենալու պատճառով, քանի որ հայերեն լեզվով դեռևս չկային եկեղեցու սուրբ կտակարանները: Եւ երանելի Մաշտոցն ու նրա հետ եղած պատվական քահանաները չէին կարող համարձակվել ձեռնարկելու մի այսպիսի խիստ կարևոր գործի, ինչպես հունարենից հայերեն լեզվով թարգմանելը, որովհետև դեռ լրիվ տեղյակ չէին հունարենի ուսման գիտական հրահանգին»¹⁸: Սենք այս տեսակետը չենք քննարկի, քանզի դրա լավագույն պատասխանը տվել է հենց ինքը՝ Աճառյանը. «Փարպեցին մեսրոպյան գրերի գյուտն էլ ուզում է Սահակին ընծայել..., որի բուն նպատակն է անհամեմատ բարձրացնել Սահակի արժանիքը, մինչև իսկ ի վնաս Մեսրոպի»¹⁹: Միայն ցանկանում ենք մեքերել նույն ժ գլխում Ղազար Փարպեցու գրածը. «Եվ ասորերեն լեզուն չհասկանալուց եկեղեցական պաշտոնյաների աշխատանքն ու ժողովրդի ջանքերն ապարդյուն էին դառնում: Եվ երանելի այդ Մաշտոցն այս մասին երկար խորհում էր ու լալիս էր իր ներսում. 2է° որ կային հայերեն լեզվի նշանագրեր, որոնցով հնարավոր էր սեփական ծայնով և ոչ թե մուրացած լեզվով, եկեղեցիներում շահել տղամարդկանց ու կանանց և առհասարակ ամբողջ բազմության սրտերը»²⁰: Արդյոք այս խոսքերը ուղակիորեն ցույց չե՞ն տալիս, որ Սուրբ Գրքի թարգմանությամբ նախանձախնդիր էր նախ և առաջ Մեսրոպը:

Ե. Պիվազյանը գրում է. «Սինչ այդ՝ հայերեն լեզվով մի բառ անգամ չկար մատյանների մեջ գրված, նույնիսկ օտար լեզուների տառերով, հիմա Մաշտոցը բերում էր աբողոթությամբ հորինած հայերեն նշանագրեր և հայերեն թարգմանված ու գրված Աստվածաշնչի մի գիրքը/գուցե և մի քանի գրքեր»²¹:

Մեզ հետաքրքրող հարցի կապակցությամբ մենք կարևորում ենք յուրաքանչյուր պատմիչի խոսքը կամ որևէ արտահայտություն, նույնիսկ «փոքր» Կորյունի, ի դեպ, վերջինիս լեզուն ավելի բարձր են դասում, քան ընդարձակ Կորյունինը շատ ուսումնասիրողներ, որոնց թվում և Ղ. Ալիշանը:

Նշված բոլոր փաստերը մեզ բերում են այն համոզման, որ Մաշտոցն իր աշակերտների հետ դրսում եղած ժամանակ /իսկ դա գրեթե մեկ տարի է/ բավական թարգմանություններ է կատարում իր աշակերտների հետ և նոր միայն վերադառնում Հայաստան: Այստեղ նա դեռ Սահակին պետք է սովորեցներ հայերեն տառերը, իսկ դրա համար ժամանակ էր պետք, հակառակ դեպքում պիտի մտածենք, որ Սահակն անկախ Մաշտոցից արդեն ոչ միայն գիտեր հայերեն գրել, այլև այնքան վարժ էր, որ կարող էր միաժամանակ

¹⁸ Ղ. Փարպեցի, Հայոց պատմություն, Դր. Ա, Ժ, էջ 37:

¹⁹ Հր. Աճառյան, Նշվ. երկը, էջ 244:

²⁰ Ղ. Փարպեցի, Նշվ. երկը, Դր. Ա, Ժ, էջ 31:

²¹ Էմ. Պիվազյան, Կորյուն, ՎՄ, Ե., 1981, էջ 37:

թարգմանել Աստվածաշունչը: Ո՞ւմ համար էր դա հեշտ կատարել Մեսրոպի՞, որը բերանացի գիտեր ողջ Սուրբ Գիրքը և տասնամյակից ավելի բանավոր թարգմանում էր և քարոզում, որը Դանիելյան նշանագրերով երկու տարի կամ երկու ամիս պարապել էր. և, վերջապես, որը ինքն էր պարզել հայերենի հնչյունական համակարգը ճիշտ ներկայացնող գրային համակարգը, թե՞ Սահակը, որը պետք է թողներ մի կողմ իր կաթողիկոսական ծանր ու պատասխանատու գործը, հոգևոր առաջնորդի իր պարտականությունները, մի կողմից սովորեր հայերեն գրել, մյուս կողմից թարգմաներ Սուրբ Գիրքը: Իհարկե, մենք հակված ենք կարծելու հետևյալը. Մաշտոցը հայերենից է վերադառնում հայ գրերով և Սուրբ Գրքից կատարած որոշակի թարգմանություններով /հիմնականում Դին Կտակարանից/: Ստեղծվում է թարգմանիչների մի խումբ՝ անպայմանորեն Զովհանի և Զովսեփի գլխավորությամբ, որոնք Սահակ-Պարթևի հովանու ներքո արագորեն սկսում են ամբողջացնել, լրացնել, խմբագրել Մեսրոպի իրենց հանձնած թարգմանությունները՝ արդյունքում ստեղծելով մի բնագիր, որ պատմության մեջ մտել է *փութանակի թարգմանություն* անվամբ:

Սուրբ Գրքի թարգմանությունը որևէ կոնկրետ թվականի հետ կապելը այնքան էլ ճիշտ չէ. Աստվածաշնչի թարգմանությունը անպայմանորեն պետք է դիտարկել իբրև մի գործընթաց, որը սկսվել է դեռ մինչև գրերի գյուտը:

Գրերի գյուտին՝ գրեթե զուգահեռ, Մեսրոպ Մաշտոցի և նրա երկու աշակերտների կողմից սկիզբ է դրվում Սուրբ Գրքի գրավոր թարգմանությանը այն սկսելով Առակաց գրքից, ներառելով Դին Կտակարանի քսաներկու գրքերը: Մաշտոցը, հայրենիք վերադառնալով, Սահակին և իրենց առաջին աշակերտներին սովորեցնում է հայոց այբուբենը և նրանց վստահում Սուրբ Գրքի թարգմանության հետագա լրացումը: Այդ գործընթացը վերջնական տեսքի է բերվում 409-410 թթ-ին, որը հայ մատենագրության մեջ մտել է իբրև փութանակի կատարված թարգմանություն՝ *«գյառաջագոյն գյանկածագիւտ գփութանակի զթարգմանութիւն»*: Սա մեր մատենագրության մեջ հայտնի է Ս. Գրքի առաջին թարգմանություն: Բայց դրանով Աստվածաշնչի թարգմանությունը չի ավարտվում, այն շարունակաբար լրացվում է, համեմատվում թե հունարեն, թե ասորերեն տարբեր բնագրերի հետ: Այդ գործընթացը կոնկրետ նոր որակ է ձեռք բերում Եփեսոսի կրոնական ժողովից հետո, երբ Զայաստան է բերվում Սուրբ Գրքի մի ընտիր թարգմանություն, որը, հավանաբար, եղել է Ռոդգինեսի կազմած վեցիջյան Աստվածաշնչի մի օրինակ: